

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE GÜVENLİK VE SAVUNMA İLİŞKİLERİ

Yazar /Author: Öğr.Gör. /Lecturer Özlem TAN¹

Özet

Türkiye, güvenilir bir NATO müttefiki olarak, Soğuk Savaş süresince Avrupa güvenliğine büyük katkı yapmıştır. Türkiye'nin aynı katkısı AB üyesi olması durumunda da yapacağı bir gerçektir. AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) Soğuk Savaş sonrası koşulların yarattığı yeni güvenlik ve savunma parametrelerine göre şekillenmektedir. Şekillenme de Türkiye'nin bir müttefik olarak katkısı olabilir. Türkiye AB içinde geliştirilen AGSP'nin ve AB Lizbon antlaşmasının 2009 yılında onaylanması ile birlikte AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının gelişimini desteklemiştir. Aynı zamanda NATO, Türkiye ile AB arasındaki stratejik işbirliğini desteklemektedir. Dünya'daki güvenlik ile ilgili olaylar, AB ile Türkiye'nin güvenlik ve savunma alanındaki stratejik ortaklığının daha da derinleşmesini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Savunma , Avrupa Birliği, Soğuk Savaş

THE EUROPEAN UNION AND TURKEY SECURITY AND DEFENSE RELATIONS

Abstract

Turkey, as a reliable NATO ally, made a great contribution to the security of Europe during the Cold War. It is a truth that Turkey will make the same contribution in case it is accepted to the EU. The EU's Europe Security and Defense Policy (ESDP) has been shaped in relation to the new security and defense parameters which aroused after the Cold War. Turkey can have an impact on the new policy as an ally.

Turkey has backed up the development of the EU Common Security and Defense Policy with the approval of ESDP created in the EU and the EU Lisbon Treaty in 2009. Meanwhile, NATO supports a strategic cooperation between Turkey and the EU. The problems about security on earth make it an imperative for Turkey and the EU to improve their strategic cooperation on security and defense areas.

Key Words: Security, Defense, European Union, Cold War.

1.Giriş

Bölgesel düzeyde çatışma risklerinin olması, uluslar arası örgütler arasında yeni güvenlik arayışlarının yeni bir işbirliği çabalarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu yüzden Avrupa Birliği, kendi güvenlik ve savunma politikalarını oluşturma yoluna gitmeye başlamıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), ilk olarak, Avrupa Birliği'nin ortaya çıktığı 1992 Maastrich Antlaşması ile gündeme gelmiştir. Ortak dış ve güvenlik politikası, diğer AB politikalarından farklı bir biçimde özel kurallara ve usullere tabidir. Ortak güvenlik ve savunma politikası AB'ye sivil ve askeri imkanlara dayanan operasyonel kapasite sağlar.

Bu çalışmada Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Soğuk savaşın bitmesiyle tarihsel süreci, amaçları, kimliği araçları geleceğe ilişkin projeleri ve Türkiye'nin politika için önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

¹ Namık Kemal Üniv.Saray Meslek Yüksek Okulu, otan@nku.edu.tr

Çalışmanın ana temasını Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturmaktadır. Çalışma, literatür taramaları ile oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma da ,Soğuk Savaşın bitmesiyle Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikasının önem kazandığı ve bu politikada Türkiye'nin yeri üzerinde durulmuştur.

3. AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası

Uluslararası sorunlar üzerinde ve küresel politikada etkili, tek sesle konuşan başat bir aktör olma amacına ulaşmasının etkili ve tutarlı bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası(AGSP) oluşturmasıyla mümkün olacağı gerçeğinin farkına varan AB,1990'ların sonunda St.Malo ve Köln zirveleriyle AGSP'nin kurumsal yapısını oluşturmaya başlamıştır.Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası,AB'nin etkili bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmasında etkili olmuştur.

Bölgesel düzeyde çatışma risklerinin olması, uluslararası örgütler arasında yeni güvenlik arayışlarının yeni bir işbirliği çabalarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Ülkelerin gerek kendi güvenliklerini korumak, gerekse global dünyadaki güvenliği, barışı sağlamak için örgütler bazında önemli olmuştur.

3-1. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tarihsel Süreci

Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen olaylardan edinilen tecrübelerin yol açtığı temkinli davranma tutumu, insan hayatıyla olduğu kadar Devlet ve Toplum yaşamında da özel önem teşkil etmektedir. Çeşitli milletler arasında ortak kültürel mirasa sahip olmanın getirdiği birliktelik duygusu, Avrupa'da ancak II. Dünya savaşı'nın yaşanmasından sonra hissedilecektir. (Kader 2005)

Soğuk savaş sonrası dönem, tek süper güç olarak ayakta kalan Batı'daki savaşçı A.B.D'nin sonu gelmeyen arzularına sahne olurken; son zamanlarda Çin'in kendisine rakip olarak belirmesi ve Rusya'nın da uluslar arası literatürde yeniden rol alışı uluslar arası sistemde yeniden bir rekabetin yaşanacağını göstermektedir.(Kader 2005)

Soğuk savaş dönemi boyunca AB (o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu) içerisinde özerk bir güvenlik ve savunma politikası geliştirilmesi konusunda tam bir birlik sağlanamamıştır. 1990'lı yıllara gelene kadar sınırlı birkaç girişim yer almış, çabalar daha çok ortak bir dış politika üzerinde yoğunlaşmıştır. AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın öncüleri olarak 1950'li yıllara dayanan "Avrupa Savunma Topluluğu Projesi"(1950-54) ve "Fouchet Planı"(1961-62) bulunmaktadır. (Demirdöğen,2002)

Bu girişimler sonuçsuz kalmış;1970'de başlayan Avrupa Siyasal İşbirliği projesinde ortak bir dış politika arayışı öncelik kazanmış ve güvenlik konusu sınırlı olarak ele alınmıştır.1986'da imzalanan Tek Avrupa Senedi de ortak bir dış politika oluşturma konusunda işbirliğini destekleyen hükümlerin ötesine geçememiştir. . AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına kavuşması Kasım 1993'de yürürlüğe giren Maastricht antlaşması ile mümkün olmuştur.

Haziran 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile bu politika biraz daha geliştirilmiştir. Aslında ortak dış ve güvenlik politikalarının, ortak bir AB'yi de birlik olma konusunda geliştireceği ve küresel-bölgesel düzeyde ciddiye alınır bir güç olmasına büyük katkı sağlayacağı söylenebilir. Aslında ortak dış ve güvenlik politikalarının, ortak bir AB'yi de birlik olma konusunda geliştireceği ve küresel-bölgesel düzeyde ciddiye alınır bir güç olmasına büyük katkı sağlayacağı söylenebilir. (Demirdöğen,2002)

1998 St Malo Zirvesi'nde amacı AB'nin uluslar arası mekanizmalarına ve askeri kuvvete sahip olmasını sağlamak olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) temelleri atılmıştır.

4 Aralık 1998 tarihinde St.Malo'da yapılan zirvede dönemin İngiliz ve Fransız hükümetleri AB'nin Ortak Dış Politika Güvenlik Politikası kapsamında bir güvenlik aktörü olarak imkan ve yeteneklerinin artırılması ve Birliğin savunma yapısının geliştirilmesi konularında mutabık olduklarını açıklamışlardır.(Turan,2010)

Gayri resmi AB Konseyi zirvesinde ortak bir Avrupa savunma politikasının oluşturulması hususunda farklı bir tutum izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Bu zirvede konuşan dönemin İngiltere Başbakanı, hükümetler arası bir yapıda çalışacak, askeri açıdan etkili bir Avrupa Savunma Politikasının kabul edilebilir olduğunu açıklamıştır.(Genç & Özdal, 2005)

Haziran 2000 Feira Zirvesi'nde AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkelerin bu operasyonlardaki rolleri ve AB ile NATO arasındaki danışma /işbirliği süreçleri düzenlenmiştir. Nice Zirvesi'nde ise (7-9 Aralık 2000) üzerinde iki yıldır çalışılmakta olan AGSP'nin tüm kurumsal yapılanması tamamlanmıştır. Avrupa Birliği bu yeni kurumsal yapılanma ile Petesberg görevleri olarak adlandırılan barışı koruma, insani yardım, kurtarma operasyonları ve kriz bölgelerine yönelik acil müdahaleleri gerçekleştirebilecek karar alma ve yürütme organlarına kavuşmuş oluyordu. Soğuk savaş sonrası güvenlik politikalarının belirlenmesin de, giderek askeri olmayan unsurların da önem kazandığı bir ortamda Petersberg misyonlarının AB'nin güvenlik ve savunma politikasının merkezine yerleşmesi kaçınılmazdır.(Genç & Özdal,2005)

2000 yılı itibariyle AB, BAB'ı kendi yapısının içine entegre ederek bu örgütün işlevlerini AB Konseyine aktarmıştır. Bu entegrasyonun bir sonucu olarak AB Konseyi, kriz durumlarında AB adına güvenlik ve savunma politikası üretecek ve uygulayacak bazı kurumlar yaratmaya karar vermiştir. Ocak 2001'de Siyasi ve

Güvenlik komitesi ve AB Askeri Komitesi kurulmuştur. Bu gelişmeyi 2002’de operasyonel hale gelen Avrupa Uydu Merkezi izlemiştir.2004 yılında gerçekleşen AB Selanik zirvesi’nin ardından, Birliğin savunma sanayi kaynaklarını bütünleştirmek amacıyla Avrupa Savunma Ajansı kurulmuştur. (Tuğtan vd, 2011)

1 Aralık 2009 Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi, AB’nin 1992’den beri süren üç sütunlu yapısına son vererek Birliğin tamamına tüzel kişilik kazandırmıştır. AGSP’nin adı ve niteliği de bu çerçevede değişmiştir. Bundan sonra Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası yerşne Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ismi benimsenmiştir.

Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikaları’nın tarihsel sürecini açıklarken 3 faktörden söz etmek gerekir. İlk olarak Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyet tehdidinin Avrupa için ortadan kalkması, NATO’ya olan bağımlılığın ortadan kalkması, ikinci olarak, ekonomik bütünleşmesini sağlamış olan AB’nin siyasi gereksinmesidir. Son faktör ise, AB’nin komşu coğrafyasında yaşadığı savaşlardı. Savunma politikalarına verilen önemin artmasıyla başlangıçta Avrupa’da gelişen tehditlere yönelik önlem alan, ardından uluslar arası tehditlere karşı politika üretme sürecine girmiştir. (Tuğtan vd, 2011)

Yeni tehditlerle yüzleşme ve mücadele yöntemlerini belirleme gereksinimini hızlandıran 11 Eylül saldırısı savunma-güvenlik eksenindeki düzenlemelerde Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin kabul edilmesine ve Lizbon Antlaşması’nda bu alanda kurumsal yenilikler ve reformlar yapılmasına sebep olmuştur.

3.2. Avrupa Birliği Ortak Güvenlik Savunma Politikası ve Kimliği

Soğuk savaş sonrasında, siyasal bölünmüşlüğü ortadan kalkan Avrupa’da çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eskiden sosyalist bloka dahil olan Orta ve Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri, piyasa ekonomisi ve demokrasiyi benimseyip AB’ne dahil olmak isterken, AB’nin üye devletleri de, uzun yıllardır sürdürdükleri ekonomik bütünleşme hareketini daha da derinleştirmek ve siyasal bütünleşme yolunda adımlar atmak için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, bir yandan parasal birliğin yürürlüğe konulması ile ekonomik derinleşmenin artırılması, diğer yandan siyasal alanda ODGP’nin sınırlı uygulamalarının aşılması çabaları ön plana çıkmıştır. (Demirdögen. 2002)

Uluslararası ilişkilerde ağırlık sahibi siyasal aktör olma yolunda, ODGP’nin güçlendirilmesi şarttır. Bugüne kadar Birliğin ekonomik gücüyle desteklenmiş olan ortak dış politika girişimlerinin ötesine geçebilmek için, askeri güç desteğinin gerekliliği kabul edilmiştir. Böylece, kuruluşundan itibaren güvenlik ve savunma konularını kendi bünyesinde değil, NATO bağlamında değerlendirmiş olan Avrupa Birliği, artık askeri meselelerde geçmişteki hassasiyetinden kurtulmuş gibi görünmektedir.

Bu değişim,1990’ların ilk yarısında bir” Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği’nin oluşturulması için NATO kapsamında yapılan çalışmalarla kendini göstermeye başlamıştır. ODGP çerçevesinde AB’nin güvenlik kanadı haline dönüştürülecek olan BAB’ın gerektiğinde NATO’nun kaynaklarını kullanacağı yeni bir yapılanma üzerinde durulmuştur. (Demirdögen. 2002)

1984’e kadar NATO ile uyumlu olduğu gözlenen BAB’ın bu tarihten itibaren ayrı bir güvenlik politikasıyla hareket ettiği dikkati çekmektedir. 27 Ekim 1984 Roma Deklarasyonu’nda BAB’ın da misyon üstlenmesi ve Avrupa dışındaki kriz bölgelerine müdahale edebilmesi gerektiği vurgulanmış sonra 27 Ekim 1987’de Lahey Platformu’nda Kuzey Atlantik İttifak’ının” Avrupa Kanadı” olarak BAB ‘ın güçlendirilmesi şartının ileri sürülmesi Avrupalı devletlerinin ayrı bir güvenlik kimliği oluşumuna gitmesini ortaya koymaktadır. (Çayhan, 2002)

NATO ile BAB arasında sağlanması öngörülen bu işbirliği, NATO üyeleri tarafından da desteklenmiştir. Ancak Avrupa güvenliğinin NATO şemsiyesi altında sağlanmaya devam edileceğinin de altı çizilmiştir. Avrupa güvenliği açısından NATO’nun önemi, AB üyeleri tarafından 1997’de imzalanan Amsterdam Antlaşmasında da vurgulanmıştır.

Anlaşmada AB’nin, BAB’la kurumsal işbirliğinin sürdürüleceği ve BAB’ın sahip olduğu askeri yeteneklerin, Birliğin geliştirmek istediği ODGP’nin savunma boyutunu destekleyeceği belirtilmiştir.

Bu çerçevede BAB’ın Haziran 1992’dePetersberg’de yaptığı toplantı sırasında belirlenmiş olan insani yardımlar ve kurtarma, barışı koruma, kriz yönetiminde müdahale ve barışı sağlama girişimlerinde, AB’nin kararlarının BAB tarafından uygulanması hedeflenmiştir. (Çayhan, 2002)

Oluşan siyasi irade kapsamında ise 4 Aralık 1998’de St.Malo’da yapılan zirvede dönemin İngiliz ve Fransız hükümetleri,AB’nin ODGP kapsamında bir güvenlik aktörü olarak imkan ve yeteneklerinin artırılması ve Birliğin savunma yapısının geliştirilmesi konusunda mutabık olduklarını açıklamışlardır.İngiltere ve Fransa’nın tezlerinde yakınlaşmaya başlamalarının ardındaki en büyük etken,ABD’nin takındığı tutum olmuştur.Çünkü,Soğuk Savaş sonrası dönemde,savunma harcamalarını azaltmak isteyen ABD,Avrupa Toplulukları dolayısıyla AB üyesi devletler arasında bir güvenlik ve savunma sisteminin yani politikasının oluşumunu desteklemiş ve bu bağlamda,AB bünyesinde savunma alanına sahip olacak operasyonel bir birim oluşturulmasına karşı çıkan İngiltere’ye baskı yapmıştır. (Akçadağ,2010)

Aralık 1998'de İngiltere ve Fransa hükümetlerinin St.Malo'da yaptıkları ikili zirve toplantısı sırasında,Avrupa'nın savunma yetenekleri ön plana çıkarılmıştır. Zirve bildirisinde, Avrupa Birliği'nin uluslararası sahnedeki rolünü tam anlamıyla oynayabilmesi için gerektiği ifade edilmiştir. Bir yandan NATO'ya bağlılığın sürdürüleceği belirtilirken, diğer yandan Avrupalıların, AB'nin kurumsal yapısı dahilinde hareket edeceğinin de altı çizilmiştir. Avrupalıların kendi aralarında, ulusal ve çok-uluslu olanaklarını kullanarak oluşturacakları bir askeri güçten söz edilmesi önemlidir. Avrupa'nın, uluslar arası ilişkilerde daha ağırlıklı ve bağımsız bir rol oynayabilmek için kendi askeri gücünü kormaya yöneleceğinin ilk resmi işareti İngiltere ve Fransa tarafından verilmiştir(<http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?1795>)

ST Malo zirvesinden kısa bir süre sonra yaşanan Bosna Hersek ve Kosova krizinde Avrupa'nın yetersiz kalması, AB bünyesinde, St.Malo süreci siyasal destek kazanmıştır.1999 yılı içinde Köln ve Helsinki'de yapılan AB zirveleri'nde ODGP üzerinde durulmuştur. Bu zirvelerde, savunma kimliği AB bünyesine taşınmıştır. Yani ortak güvenlik ve savunma konusunun uygulanabilir olduğu vurgulanmıştır. ODGP yapısı içinde NATO'ya, güvenlik ve savunma riskleri karşısında AB'nin ve dolayısıyla AGSP'nin yetersiz kaldığı durumlarda devreye girme yetkisi verilmiştir. (Genç & Özdal,2005)

Zirve'de, NATO'nun AB üyesi olmayan müttefiklerini AGSP çerçevesinde üstlenilecek görevlere ve operasyonlara katılımının sağlanması için gerekli düzenlemelerde bulunulacağı ifade edilerek, Washington Zirvesi'nde alınan kararlardan farklı bir yapının hedeflendiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, AGSP çerçevesinde, NATO imkan ve yeteneklerine hiçbir engel olmadan ulaşılması ve karar mekanizmalarında sadece AB üyesi Devletlerin yer alması hedeflenmiştir. (Genç & Özdal,2005)

Avrupa Konseyi, Helsinki Zirvesinde,"karar almada özerklik ve NATO'nun müdahale etmediği uluslar arası krizler karşısında AB'nin öncülük ettiği askeri hareketleri başlatmak ve gerçekleştirmek yolundaki kararlılığını belirtmiştir. AB üyesi 15 ülke, Helsinki Zirvesi'nde temel hedef kapsamında 2003 yılı itibariyle, 60.000 kişilik bir kuvveti,60 gün içinde oluşturma konusunda görüş birliğine varmışlardır. (Efe, 2007)

AB Konseyi'nin Haziran 2000'de yapılan Feira zirvesi bildirisinde AB üyesi olmayan NATO Müttefikleri ile AB üyeliğine aday ülkelerin AGSP sürecine katılabilmelerinin esasları kabul edilmiştir. Buna göre, söz konusu ülkelerin hepsinin birlikte yer alıp AB ile gerekli diyalogu ve işbirliğini sürdürecekleri kurumsal bir düzenleme yapılacaktır. Ayrıca kriz dönemlerinde AB'nin girişeceği askeri operasyonlar gündeme geldiğinde, eğer NATO'nun imkanları kullanılacaksa, AB üyesi olmayan NATO üyeleri, kendi isteklerine bağlı olarak bu operasyonlarda yer alabileceklerdir. AB'nin NATO imkanlarını kullanmadan kendi askeri gücüyle başlatacağı operasyonlara katılım ise, Konsey'in davetine bağlı olacaktır. (Çayhan. 2002)

AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin durumu konusunda, özellikle Türkiye'nin AGSP ile ilgili itirazları AB açısından en önemli sorunlardan biri olmuştur. Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (ODGP) İLE Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası(AGSP) "AB politikaları" olarak adlandırılmasına rağmen, klasik anlamda Birliğin "ortak politikaları" niteliğini taşır. Söz konusu politikalar "uluslar arası" politiklardır. Örn, AGSP'nin işleyiş mekanizması her üye devletin kendi çıkarlarını azami derecede koruyabilmesini sağlamaktır. (Zhussıpbek,2009)

AGSP askeri ve sivil nitelikli kriz yönetimi ile özdeşleştirilebilir, zira ülke savunması, ulusal yönetimlere ve NATO üyeleri bakımından kolektif savunma, NATO'ya bırakılmıştır. Bir başka deyişle NATO, Avrupalılar tarafından Avrupa güvenlik yapısının temel taşı olarak kabul edilmektedir. AGSP projesi aslında," ortak Avrupa güvenlik alanını" oluşturmak amacıyla ortaya atılmamıştır. Çünkü hiçbir AB üyesi doğrudan işgal altında değildir.

Avrupalılar sahip oldukları siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel güçlerini ön planda tutarken, AGSP, çerçevesinde geliştirilmekte olan askeri yetenekleri ikinci planda tutmakta, diğer yandan, AB'nin askeri yetenekleri kriz- yönetimi operasyonlarına ilişkin "kapsayıcı" ve "entegre" bakış açısının bir kısmını teşkil etmektedir. Bir başka deyişle, AGSP,"Büyük Avrupa'ya"değil, AB'ye hizmet eden "AB dış politikasının sınırlı bir aracı" olarak ortaya çıkmıştır. Genel itibariyle, AGSP'nin en büyük destekçileri olan AB'nin büyük üyeleri, söz konusu politikayı dış politika ve güvenlik politikası konularında kendi ulusal stratejilerini destekleyici bir "ek mekanizma" olarak görme eğilimi taşırlar. (Zhussıpbek.2009)

OGSP, ODGP'nin ayrılmaz bir parçası ve operasyonel bir koludur. Birliğin uluslar arası alandaki eylemi; kurulmasına ve genişlemesine ilham kaynağı olan ve dış dünyada desteklemeyi hedeflediği bazı ilkelere dayanır. Bazı önemli ilkeler

- Demokrasi
- Hukukun Üstünlüğü
- İnsan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği
- İnsan onuruna saygı
- BM Antlaşması'nda yer alan ilkelere ve uluslar arası hukukun ilkelerine saygı
- Birliğin değerlerini, temel çıkarlarını korumak

- Yoksulluğun ortadan kaldırılması amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını desteklemek
- Daha güçlü çok taraflı işbirliğine ve küresel iyi yönetişime dayanan bir uluslar arası sistemi desteklemek
- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak (Tangör, vd, 2002)

AB'nin bir "barış, özgürlük ve refah bölgesi" olma vizyonunun eskidiği, dolayısıyla bütünleşme sürecinin gelecekte de devam etmesi için yeni vizyon ve yeni amaçların bulunması gerektiği ileri sürülmüştür. İtalya'nın esli Dışişleri Bakanı L.Dini'ye göre, AGSP ,AB'ye artı bir meşruiyet kazandırmak için gerekli bir girişimdir ve AB'yi zenginleştirmektedir. AB kamuoyu AGSP'nin oluşturulmasını desteklemekte,örneğin 2004 yılının sonunda yapılan anket verilerine göre,AB vatandaşlarının % 78'i AGSP'nin oluşturulmasını olumlu karşılamıştır. AGSP, AB'nin bölgesel güvenlikle sınırlı kalmayarak,küresel güvenliği de etkileme isteğinin bir görüntüsü olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

4. Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Sorunlar ve Politikalar

1990'larda AB'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme yolunda attığı adımlar Avrupa güvenliği açısından çeşitli tartışmaları gündeme getirmiştir. Önceleri üzerinde durulan "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" kavramı ile, Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için AB'nin yeni görevler üstleneceği ve böylece NATO'nun ,dolayısıyla ABD'nin ve NATO üyeleri tarafından desteklenmiş,ama NATO'nun Avrupa güvenliğinin sağlanmasındaki konumu hep vurgulanmıştır. (Zhussipbek. 2009)

1998'den itibaren AB içinde artık bir"Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası"ndan söz edilmeye başlanmıştır. Maastrich Antlaşması ile AB'nin ikinci sütunu haline getirilmiş olan ODGP'nin güvenlik ve savunma boyutundaki bu ortak politika arayışı, öncelikle AB ile ABD arasında çok ciddi sorunlara neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Avrupa'daki AB üyesi olmayan diğer NATO üyeleri bakımından da önemli endişeler yaratmıştır.

Söz konusu sorunlarla endişelerin esas sebebi, AB'nin gelecekte NATO dışında kendi kaynaklarını bir araya getirerek oluşturacağı askeri güçleri, AB karar mekanizmaları çerçevesinde alınacak kararlar doğrultusunda kullanılabilir olmasıdır. Bir başka deyişle AB'nin Avrupa güvenliğini ilgilendiren bazı meselelerde, NATO ve ABD'den bağımsız hareket edebilecek bir yapıya dönüşmesinden kaygı duyulmuştur. (Zhussipbek. 2009)

AB açısından bakıldığında, söz konusu kaygılar gerçekçi değildir. Çünkü AGSP'nin, AB bünyesinde NATO'ya rakip olacak yeni bir askeri güç yaratma gibi bir amacı olmadığı belirtilmiştir. Tam tersine, yapılmak istenen, NATO'nun Avrupa ayağını daha da güçlendirmektir. Bu gelişmeler, ABD'nin Avrupa'daki varlığını azaltmaya ya da yok etmeye yönelik değildir. Aslında ABD'nin de uzun zamandan beri istediği gibi, NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin, Avrupa güvenliğinde daha etkin rol oynayarak ABD'nin yükünü hafifletmesidir.

Avrupalılar, ABD'nin hep kendilerinin güvenlik ve savunma alanında daha aktif olmalarını istemesine karşın, bu istek doğrultusunda adım attıkları zaman ABD'nin eleştirilerine hedef olmuşlardır. Özellikle Kosova ve Bosna'da Amerikan varlığı olmadan bir çözüme ulaşılamamış olması, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında ciddi adımlar atmaları gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca karada asker konuşlandırılmasını gerektiren barışı sağlama/koruma operasyonları söz konusu olduğunda, ABD kendi askerlerini kullanmaktan yana olmamaktadır. (Çayhan. 2002)

Amerika'ya göre ilke olarak, Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanında kendi ayakları üzerinde durabilme çabaları desteklenmelidir. Ancak, AB, NATO'ya karşı rakip bir yapılanma içerisine girer ve

Avrupa'nın güvenliğini Amerika'dan bağımsız olarak sağlamaya iddiasında bulunmaya çalışırsa, böyle bir yaklaşımı ABD'nin kabul etmesinin mümkün olmayacağı sürekli belirtilmiştir. AB'nin ılımlı yaklaşımının etkisiyle, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki birincil rolünü gölgelemeyecek ve ABD'nin Avrupa'daki varlığının sorgulanmasına neden olmayacak bir AGSP'nin, ABD tarafından destekleneceği anlaşılmıştır.

ABD, AGSP'nin arzu edilen biçimde geliştirilmesi için üç hayati koşula uymak gerektiğini sık sık vurgulamıştır. Öncelikle, AB'nin attığı adımların, Avrupa ile ABD arasındaki bağları koparmaması şarttır. İkincisi, AB'nin askeri güçleri gerçek anlamda geliştirilmelidir. Son olarak da, AGSP'nin AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerini dışlayan bir oluşum haline gelmesi önlenmelidir, ki bu koşul Türkiye'yi de ilgilendirmektedir. Bir NATO üyesi olan Türkiye, AB'nin kendi bünyesinde oluşturmaya çalıştığı AGSP dışında tutulmaktan endişe duymuş ve son yıllarda konu ile ilgili her türlü platformda bu endişesini dile getirmiştir.

Türkiye'nin söz konusu kaygılarını arttıran bir unsur da, ortak üyelik statüsüne sahip olduğu BAB'ın varlığının ortadan kalkması ile, AGSP'ye ilişkin karar mekanizmalarının tamamen AB üyesi ülkeleri içeren bir duruma gelmesidir. (Çayhan. 2002)

AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası geliştirme çabalarını dikkatle izleyen Türkiye, AGSP'den dışlandığı takdirde, AB'nin, NATO kaynaklarını kullanarak girişeceği operasyonlarda veto hakkını kullanacağını sürekli olarak ifade etmiştir. Türkiye'nin bu konudaki hassasiyeti AB üye devletleri tarafından dikkate alınmıştır. Türkiye'nin "yoğunlaştırılmış "konsültasyon" olarak tanımlanan danışma mekanizması içerisinde yer alması sağlanmıştır. Böylece, Türkiye'nin AB kararlarından dışlanmayacağı ortaya konulmuştur. Ve AB ve NATO üyeleri arasında çıkacak ihtilaflara, AB askeri gücünün müdahale etmemesi üzerinde anlaşılmıştır. Bu suretle de, Türkiye'nin, Yunanistan'la olası bir çatışmada AB'yi karşısına alma kaygısı giderilmeye çalışılmıştır. Söz konusu uzlaşmayla, Türkiye'nin AGSP konusundaki karşıt tutumu aşılırken, AB içinde Yunanistan'ın muhalefeti ile karşılaşmıştır. Atina, söz konusu olası bir çatışmada AB'nin Yunanistan'a destek vereceğine dair garanti istemiştir. Fakat bir uzlaşma sağlanamamıştır. (Çayhan. 2002)

AB Çerçevesinde devletlerarası işbirliğinin geliştiği en zor alanlardan birisi güvenlik ve savunma politikası olmuştur. Bunun en önemli nedeni güvenlik ve savunma alanlarının "ulusal egemenlik" kavramının özünü oluşturuyor olmalarıdır. Bir başka neden, üye devletler arasında farklı güvenlik ve savunma kültürlerinin ve kapasitelerinin varlığıdır.

Üçüncü neden, gerek görüldüğünde silahlı kuvvetlerinin kullanılması hususunda üye devletler arasında istekliliğin farklı olması, Dördüncü neden ise, dünyada var olan değişik güvenlik/savunma örgütlerine karşı tutumların ve bağlılık derecelerinin üye devletler arasında farklılaşmasıdır. Bu bağlamda, NATO üyesi olmayan dört AB üyesinin (Avusturya, Finlandiya, İrlanda ve İsveç) varlığı ve AB devletleri arasında Avrupa'nın ABD'ye ne derece sıkı bağlarla bağlı olması gerektiği hususunda değişik görüşlerin ortaya konması NATO ve transatlantik ilişkilerini en sorunlu konulardan biri haline getirmiştir. Tüm bu zorluklara karşın AB, güvenlik ve savunma alanlarında da önemli adımlar atmıştır. (Tangör ,2008)

AB, Kafkasya ötesi (Çeçenistan, Kuzey Kafkasya) bölgeyi, yerel ayaklanmalar, İslami militanlık, uyuşturucu kaçakçılığı, örgütlü suç şebekeleri, enerji hatlarına tehditler, reform eksikliği nedeniyle iç istikrarsızlık, demokratik açıklar vb nedenlerden dolayı kriz bölgesi olarak görmektedir. Bu bölgede AB, Güney Kafkasya'ya özel bir temsilci gönderdi, Gürcistan ve Ermenistan'da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı bölge ofisleri kurdu. AB, Orta Asya'yı da yerel ayaklanmalar, İslami militanlık, yasa dışı iş gücü ve mülteci göçü, uyuşturucu kaçakçılığı, nükleer yayılma, çevre ve enerji hatlarına tehditler, reform eksikliği nedeniyle iç istikrarsızlık, demokratik açıklar gibi nedenlerden dolayı kriz bölgesi olarak görmektedir. (Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Yayınları, 2004)

Bu bölgede beş Orta Asya Cumhuriyetinde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı bölge ofisleri kurdu. AB İran'ı da Nükleer yayılma, İslami militanlık, ülke içi reformlar, insan hakları vb nedenlerden dolayı kriz bölgesi ilan etmiştir. AB krize müdahale olarak 2002'de insan hakları,2003'te nükleer program konusunda Avrupa Birliği Troyka görüşmeleri başlatmıştır. AB, Afganistan'ı da, yerel ayaklanmalar, İslami militanlık, yasa dışı iş gücü ve mülteci göçü, uyuşturucu kaçakçılığı gibi nedenlerden dolayı kriz bölgesi olarak görmektedir. Bu bölgede krize müdahale olarak, Bonn Anlaşması ve süreci desteklendi, ayrıca AB Troyka ziyareti yapıldı. (Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Yayınları, 2004)

Kore Yarımadası da Nükleer yayılma, Kuzey ve Güney Kore arasındaki çatışmalar nedeniyle AB tarafından kriz bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu bölgedeki kriz müdahale olarak, Kuzey'in "gün ışığı" politikası desteklenmiştir.

Yine AB, Tayvan ve Çin Halk Cumhuriyetini, yasa dışı iş gücü ve mülteci göçü, insan hakları, telif hakları, nükleer çatışma olasılığı vb nedenlerden dolayı kriz bölgesi olarak görmüştür. Avrupa Birliği'nin krize müdahalesi ise insan hakları konusunda Çin Halk Cumhuriyeti ile 2002'de Troyka görüşmeleri şeklinde olmuştur. (Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Yayınları, 2004)

- AB'nin siyasal olarak da varlığını sürdürmesi için gerekli olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası birliğin kuruluşundan bugüne kadar gerçekleştirilmeye çalışılsa da, tam anlamıyla henüz başarılamamıştır. Bunun pek çok sebebi vardır. Bunlar:
 - Üye ülkelerin ulusal çıkarlarına bağlılıkları
 - AB Dış Politikası'nın çok sesli, şeffiz ve sorunlu bir flarmoni orkestrası'na benzemesi ve etkin olamaması
 - AB üyelik sürecinin yavaş ilerleyen ve uzun bir süreci kapsaması
 - Üye sayısının artmasının birlik içinde uyumu tehlikeye sokması
 - Birliğin Avrupa içinde global imaj sorunu yaşamaması
 - Birliğin Balkanlarda ve çeşitli yerlerde çıkan çatışmalarda kendisinden beklenenin gerisinde kalması
 - Kurulduğundan beri ekonomik alanda dev adımlar atan ve işbirliği yapan birliğin bu başarıyı siyasi boyuta yansıtamaması

Birliğin ortak karar ve tutumlarının, dünyanın çeşitli bölgelerindeki olaylara karşı bütünlükten uzak olması ve çelişkiler içermesi. (Akçay, 2011)

Soğuk Savaş sonrasında günümüze, AB'nin neredeyse hiçbir dış krizde birlik politikaları geliştiremediği ortaya çıkmıştır. Örn; Suriye konusunda da AB'nin etkin ve çözüm üretecek bir politika izlemesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Ancak AB'nin demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, sivil toplum vb.konularda ortaya koyduğu söylemin uzun vadede bölgede toplum nezdinde katkısı olacağı söylenebilir.

AB'nin bu tür krizlerde etkili olabilmesinin iki önemli zemini olması gerektiği açıktır. Bunlardan birincisi AB'nin çıkar uyuşmasını sağlaması, yani AB çıkarları ile üye devletlerin çıkarları arasındaki çelişkilerin en az düzeye indirilmesidir. İkinci önemli zemin ise AB'nin ortak dış politika ile savunma politikasını daha yüksek bir kapasite ve öncelikle ele almasıdır. Savunma harcamalarından kaçan ve sorunları ABD ve NATO eliyle çözmeye çalışan yaklaşım, AB'nin edilgen pozisyonda kalmasına neden olmaktadır. (Akçay, 2011)

Soğuk Savaş sırasında komünist bloktan kaynaklanan doğrudan, bütüncül, konvansiyonel ve simetrik askeri tehdit, Soğuk savaş sonrası yerini daha dolaylı, dağıntık, konvansiyonel olmayan ve asimetrik tehditlere bırakmıştır.

1992 NATO Roma Güvenlik Konseptinden başlayarak, ABD ve Avrupa yeni güvenlik çerçevesini bu şekilde algılamışlar ve geleceğe ilişkin hazırlıklarını buna göre yapmışlardır. 12 Aralık 2003 tarihli Brüksel Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde AB'nin varlığına ve çıkarlarına yönelik 5 ana tehdit alanı tanımlanmaktadır. Bunlar sırasıyla:

- Terörizm
- Kitle İmha Silahları yayılması
- Bölgesel çatışmalar
- Başarısız Devletler
- Organize suç

AB anılan tehditlere karşı, çatışmayı önlemeden, kriz yönetimi ve barışı sağlamaya uzanan bir yelpazede tüm olanaklarını geliştirmeye ve bu sayede Birliğin dış ortak politikasını etkili bir güvenlik ve savunma politikası ile desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında AB'nin oldukça uzun bir mesafe kat ettiğini söylemek mümkündür. Atıl bir BAB sekreterliği ile yola çıkan Avrupa Ortak Güvenlik Politikası fikri bugün AB uydu merkezine, pek çok kuruma sahiptir. (Tuğtan vd,2011)

5. Türkiye'nin Güvenlik ve Savunma Politikası

5.1. Yeni Güvenlik Stratejisi Açısından NATO-Türkiye İlişkileri

NATO'nun yeni güvenlik stratejisi 19-20 Kasım 2010 tarihlerinde Lizbon'da 28 üye ülkenin katılımı ile yürürlüğe girmiştir. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra güvenlik stratejilerini iki kez yenileyen (1991 ve 1999)NATO değişen güvenlik koşulları çerçevesinde stratejisini bir kez daha değiştirmiştir.Bu temel değişimlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz; Uluslararası güvenlik dinamiklerinin değişmesi ile birlikte tehditlerin ve tehdit kaynaklarının değişmesi, güvenlik ortamının değişim hızının artması ve öngörülerin zorlaşması, ekonomik krizlerin savunma kapasiteleri üzerinde oluşturduğu sınırlamalar, Avrupa Atlantik alanının

saldırıya uğrama olasılığının azalması, ancak dünyanın herhangi bir yerinde çıkacak saldırının her yerde etki yaratabilmesi. (Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayınları, 2010)

NATO ittifakının güvenlik stratejisinde başlıca tehditler; uluslar arası terörizm ve aşırı gruplar, yabancı askeri ve istihbarat servisleri-organize suç örgütleri-teröristler ve aşırı gruplardan kaynaklanabilecek siber saldırılar, iletişim ve ulaşım şebekelerine saldırılar, Batı'nın ekonomik yaşamı ile ilgili kaynak akışının kesilmesi, kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılması ile bunların terör ve aşırılıkçı grupların eline geçmesi ve kullanılmasıdır. (Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayınları, 2010)

NATO yeni misyonunu önemli ölçüde genişletirken tehditler için kaynak tarif etmeyerek kendine küresel bir görev alanı çizmekte, böylece misyon ve müdahale alanını da Atlantik'in çok daha ötesine küresel ölçeğe taşımaktadır. Türkiye NATO'nun yeni güvenlik stratejisinin belirlenmesinde talep ettiği temel bazı ilkelerin de yer almasını sağlamıştır.

Bunlar, kolektif savunma anlayışının ve külfet paylaşımının sürdürülmesi, savunma içine tüm sınırların ve nüfusun dahil edilmesi ile NATO-AB işbirliğinde AB üyesi olmayan ittifak üyelerinin katılımının elzem olduğudur. Türkiye böylece kendi güvenlik çıkarları ile NATO'nun güvenlik stratejileri arasında azami uyum sağlamaya çalışmıştır. Fakat bazı konularda özellikle tehdit algılaması konusunda Türkiye ile NATO, AB arasında görüş ayrılıkları çıkmıştır Türkiye, NATO'yu uzun vade de güvenlik şemsiyesi ve ortağı olarak görmeye devam etmelidir. Örneğin; Suriye'den Türkiye'ye yönelik bazı saldırılar karşısında NATO'nun Suriye'ye karşı kınama yayınlaması ve Türkiye'yi desteklemesi bunu desteklemektedir. (Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayınları, 2010)

5-2-Türkiye'nin Güvenlik ve Savunma Politikasında AB'nin konumu

Türkiye tercihini büyük çoğunlukla "Batı" yönünde yapmış bir ülkedir. Türkiye siyasi, sosyal ve ekonomik normlar olarak Batı'daki normları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kendi ulusal normlarına yakınlılaştırarak bir sentez elde etmektedir. Bu doğrultudan hareketle Türkiye, AB ile müzakere süreci devam eden ve Avrupa'nın da ötesinde bölge ve dünya barış ve istikrarına katkılar sağlamaya çalışan bir NATO müttefiki ve Avrupa güvenliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. (Girginer, M,2009)

Dünya ve dolayısıyla Avrupa güvenlik sisteminin yeniden şekillendiği bir konjonktür içinde Türkiye özellikle, AB üyesi devletler arasında ODGP oluşturma sürecine büyük önem vermiş ve bu oluşumun içerisinde yer almak istemiştir.

Türkiye uluslar arası alanda baktığımızda önemli bir konumdadır. BM, Avrupa Konseyi ve çok sayıda başka uluslar arası kuruluşların üyesi ve Batı Avrupa Birliği'nin ortak üyesidir. Bu özellikleri itibariyle Türkiye, savunma politikasına daha da önem vermektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Türkiye kendini istikrarsız ve zorlu bir uluslar arası ortamın içinde bulmuştur. Türkiye'nin etrafını çevreleyen Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu ve Doğu Avrupa ile Türkiye'nin güvenliğini ve ulusal çıkarlarını yakından ilgilendiren Akdeniz ve Orta Asya ülkeleri uluslar arası istikrarı tehdit eden bölgeler olarak ortaya çıkmıştır.50 yıl devam eden güvenlik çerçevesinin bir anda değişmesi, bu bölgeleri kırılgan hale getirmiş ve Türkiye'de bu kırılganlıktan en çok etkilenen ülke olmuştur. 1991 Körfez savaşı, Bosna Savaşı, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgali, Ege denizi ve Kıbrıs konusunda Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorunlar, 11 Eylül saldırısı,2003yılında A.B.D'nin Irak'ı işgali, günümüzde Suriye sorunu örnek gösterilebilir. (Girginer, M,2009)

Soğuk Savaş sonrasında oluşan uluslar arası sistem içinde ortaya çıkan gelişmeler sonucunda Türkiye, güvenlik ve savunma açısından çok daha hassas bir yapı ile karşı karşıya kalmıştır. (Doğan,2003)

Bu bağlamda Türkiye, özellikle uluslar arası sistem içinde yer alan, NATO ve BAB gibi güvenlik ve savunma örgütlenmelerinin kurumsal yapılanmalarında yaşanan değişiklikleri, kendisinin güvenlik ve savunma stratejilerine etkileri itibariyle yakından izlemiştir Bu iki örgütün dışında, Türkiye'nin güvenlik ve savunma stratejilerine etkileri bakımından yaşanan en önemli gelişme ise Avrupa Toplulukları üyesi devletler tarafından Maastrich Antlaşması ile AB'nin kurulması ve kurulan bu yeni örgüt bünyesinde bir ODGP'nin oluşturulmasıdır.

Türkiye Batı Avrupa yanlısı politik açımların etkisi ile ve Avrupa Toplulukları ile ilişkileri bağlamında, AB üyesi devletler arasında ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma sürecine büyük önem vermiş ve bu oluşumların(ODGP, AGSP) içerisinde yer aşmak istemiştir. Fakat AB ile Türkiye'nin politikaları zaman zaman çatışmıştır. Çünkü Türkiye kendi güvenlik ve savunma stratejileri çerçevesinde, AGSP'nin karar alma mekanizması içerisinde yer almak istemesine rağmen, AB, bu durumu Türkiye'nin AB'ne tam üye olmadığı için mümkün olamayacağını ifade etmiştir. (Doğan,2003)

Özellikle,11 Eylül saldırısı ve ardından yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki dezavantajlı konumunu açıkça göstermektedir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne üye olmadığı ve dolayısıyla AGSP içinde yer alamadığı gibi, NATO içinde de, belki ABD dışında, sorunlarının anlayan bir ortak bulamamaktadır. (Genç & Özdal, 2005)

2003 yılında A.B.D'nin Irak'ı işgal etmesine ve sonrasında gelişmeler sonucu, Türkiye, Ortadoğu'da yeni güvenlik sorunları ile meşgul olmak zorunda kalmıştır. Bu husus AB ile Türkiye arasındaki güvenlik konusundaki farklılığın azalmasına neden olmuştur. Günümüzde Suriye olayında Avrupa Birliği ülkelerinin bazılarının Türkiye sınırına patriot yerleştirmeleri AB, NATO ve Türkiye'nin güvenlik ve savunma açısından farklılıklarının (en azından bu olayda)azaldığını göstermektedir. (Doğan 2003)

Avrupa güvenliğindeki şu 3 gelişme Türkiye'nin AB üyeliğini kendi savunması ve güvenliği açısından gerekli kılmaktadır. Birincisi, NATO içinde AB'nin bir blok olarak belirmesi, ikinci olarak AB'nin kendi ittifakını oluşturma çalışmalarını hızlandırması, Üçüncü olarak, NATO'nun genişleme stratejisi ve Rusya başta olmak üzere diğer ülkelerle ilişkileri sonucunda bir ittifak olmaktan çıkıp politik bir örgüt konumuna dönüşmeye başlaması. İşte AB üyeliği Türkiye'yi NATO içinde daha güçlü konuma getirebilir, uzun vade de güçlü bir Avrupa ittifakına üye olmasını sağlayacak ve ulusal güvenlik sorunlarında ülkeye destek verecektir.

NATO üyesi ve BAB ortak üyesi olup AB üyesi olmayan Türkiye'nin AB ile ilgili yaşadığı siyasi gelişmeler, AGSP ile ilgili itirazları açısından da etkili olmuştur. Aslında Türkiye ile AGSP arasındaki temel sorun, AGSP'nin karar alma yapısının niteliğinden gelmektedir. Çünkü AB üyeleri, AGSP kapsamında karar alma mekanizması içinde Türkiye'ye yer vermemelerine rağmen, oluşturdukları "Acil Müdahale Gücü" içerisinde danışma statüsü önermektedirler. AB, bu durumun Türkiye'nin AB üyesi olmamasından ileri geldiğini belirtirken; Türkiye ise bu girişimleri Avrupa güvenlik yapılanmasından dışlanma çabalarıyla ilgili görmektedir. (Alkoç,P 2008)

Burada Ankara için önemli olan, AB'nin AGSP çerçevesinde Türkiye'nin BAB'dan kaynaklanan haklarını tanımasıdır. Çünkü 1997 yılında Brüksel'de yapılan BAB Bakanlar Konseyi'nden de Türkiye'nin, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanıldığı BAB operasyonlarında tam üye haklarına sahip olacağı ifade edilmişti. Bundan dolayı, Türkiye BAB'da sahip olduğu gibi ortak üyelik statüsünün ve BAB'da belirtilen mevcut yapının muhafaza edilmesini istemiştir. 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde, BAB'ın NATO imkan ve olanaklarından yararlanarak bir operasyon yapması halinde; AB üyesi olmayıp NATO üyesi olan devletlerin karar verme mekanizması içinde yer almadan, kendi istekleri ile operasyonlara katılabilecekleri vurgulanmıştır.(Alkoç,P 2008)

Türkiye için önemli olan AB tarafından yürütülecek herhangi bir operasyonda kendi milli güvenliğini tehlikeye sokacak bir durumun yaratılmasını engellemektir. Çünkü Türkiye, güvenlik açısından risk taşıyan bir bölgenin parçasıdır. Özellikle Haziran 2000 tarihindeki Feira Zirvesinin sonuç bildirisinde de belirtilen, AB önderliğinde düzenlenecek operasyonlarda NATO'nun imkanlarından, alt yapılarından ve Türkiye gibi AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin askeri katkılarından yararlanılsa bile karar mekanizmasında yer almalarına imkan verilmemesi en ciddi sorunlardan biri olmuştur. . Bununla birlikte, BAB'ın faaliyetlerinin AB'ye devredilmesi süreci de Türkiye'nin AGSP ile olan ilişkilerini olumsuz hale getirmiştir. Çünkü Türkiye, ortak üye olduğu BAB içerisinde karar alma mekanizması içerisinde yer alırken; AB içerisinde bu haklardan mahrum bırakılmıştır. Böylece BAB'ın faaliyetlerinin AB'ye geçişinin gerçekleştiği 2000 yılındaki Nice Zirvesi, Türkiye için sahip olunan haklarının elinden alınmasına neden olmuştur. Çünkü Türkiye, AB'nin Petersberg görevleriyle ilişkili operasyonlarında kendisine tanınan yetki ve imkanları yetersiz bulmuştur. (Alkoç,P 2008)

Bu bağlamda NATO ile AB arasındaki uzlaşmanın sağlanabilmesinin ilk adımı olarak 2001 yılında Laeken Zirvesi öncesi ABD, İngiltere ve Türkiye arasında bir görüşme yapılarak mutabakata varılmıştır. Ankara Uzlaşısı olarak bilinen bu mutabakat AGSP'nin operasyonel olduğunun ilan edilmesini sağlamanın yanında Türkiye'yi de tatmin eden bir içeriğe sahip olmuştur. 2002 Kopenhag Zirvesinde de AGSP-Türkiye ilişkileri açısından önemli mesafeler alınmıştır.

Çünkü, bu zirvede NATO ile Barış için Ortaklık Anlaşması imzalamamış olan Güney Kıbrıs'ın NATO imkanlarını kullanarak yürütülecek operasyonlara katılmaması ve NATO'nun gizli evraklarına Malta ile birlikte Güney Kıbrıs'ında erişimine izin verilmemesi kararlaştırılmıştır. Her ne kadar Türkiye'nin ortak üyelik sahip olduğu BAB ortadan kalkarak AB'ye entegre edilmiş olsa da; AGSP'ye ilişkin kararların sadece AB üyesi ülkeler tarafından alınması Türkiye için olumsuz bir durum yaratmıştır.(Alkoç,P 2008)

6. AB-Türkiye Güvenlik ve Savunma İlişkileri

6.1. AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasında Türkiye'nin Yeri Ve Sağladığı Katkıları

Türkiye, AB üyesi devletler arasında oluşturulan ODGP ve uzantısı olan AGSP sürecine büyük önem vermiş ve bu birlikteliklerin içerisinde yer almak istemiştir. Özellikle Soğuk Savaşın bitimiyle yeniden şekillenen Avrupa güvenlik anlayışı içinde Türkiye çok daha kritik bir yapıyla karşılaşmıştır.

1990'lı yıllar boyunca Türkiye AGSP sürecinde kendine yer edinme mücadelesi verirken; AB ise Türkiye'nin NATO ve BAB üyeliğinden kaynaklanan hakları çerçevesinde Türkiye ile ilişkilerini şekillendirmeye özen göstermiştir. AB özellikle 1999 yılındaki NATO Washington Zirvesinde Türkiye'nin

Avrupa güvenliği açısından önemini desteklemiş olsa da daha sonra Köln, Helsinki, Feira ve Nice zirveleri boyunca olumsuz bir tavır takınmıştır.

Türkiye AGSP içinde kendi güvenlik stratejileri bağlamında karar alma mekanizmasında bulunması gerektiğini iddia ederken; AB ise Türkiye'nin AB üyesi olmamasından dolayı bunun mümkün olmayacağını savunmuştur. Her ne kadar, AB ile NATO arasında bağlayıcı ilişkiler devam ettirilmiş olsa bile; AB hiçbir zaman AGSP bağlamında Türkiye'nin karar mekanizmasının bir parçası olabileceğini düşünmemiştir. AB'nin Türkiye'ye olan yaklaşımında, Türkiye'nin ABD ile olan ilişkisinin payı da büyüktür. Çünkü, AB Türkiye'yi AGSP içerisinde İngiltere den sonra ABD'ye en yakın bir diğer müttefik olarak görmekteydi. Bundan dolayı da AB, NATO imkanlarına ihtiyaç duymasına rağmen; AGSP üzerinde ABD'nin etkisini an az indirgemeye önem vermiştir. (Alkoç,P .2008)

Özellikle BAB'ın AB'ye devri sürecinde, NATO ile AB arasındaki ilişkilerin NATO ile BAB arasında olduğu gibi devam edileceği belirtilmesine rağmen; Türkiye açısından beklenen olmamıştır. Bu bağlamda Avrupa'nın AGSP sürecinde Türkiye'ye karşı olumsuz yaklaşımı, NATO ile AB arasında AGSP ilişkilerinin ilerletilmesinde zaman kaybına neden olmuştur. Bunun nedeni ise; AB'nin kendisine olan tavrına karşılık; Türkiye'nin de NATO üyeliğinden kaynaklanan veto kozunu AB'nin NATO olanaklarından faydalanmak istediği süreçte kullanabileceğini öne sürmesidir. (Alkoç,P .2008)

Küresel güç olmaya çalışan AB'nin oluşturmaya çalıştığı AB gücü yalnızca Avrupa değil, Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'da da faaliyet gösterecektir. AB önderliğindeki kriz önleme operasyonları, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileyecektir. Dolayısıyla, AGSP mekanizmalarına tam olarak katılan Türkiye, AB'nin bu bölgelerdeki sorunlarla başa çıkmasında en büyük yardımcısı olacaktır.

Geo-stratejik konumu ve Avrupa'nın bölgesel istikrarı için vazgeçilmez olan Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin ODGP'na katılımı rolünü daha etkin hale getirecek; Kafkaslarda, Orta Doğu'da ve Balkanlarda önemli bir rol oynayacaktır. Türkiye ile AB arasında gerçekleşecek bir bütünleşme, AB'nin AB üyesi olması öngörülme yeni komşularına yönelik olarak oluşturduğu Avrupa Komşuluk Politikası yoluyla komşu ülkelerle Avrupa normları, standartları ve politikaları zemininde kademeli ve kısmi entegrasyon sağlama amacındaki AB'nin gelişmekte olan Avrupa Komşuluk Politikaları'nın kapsamını genişletmeye yarayacaktır. (Efe ,2007)

Türkiye'nin üyeliği ile birlikte AB'nin yeni sınırları Suriye, Irak, İran ve Güney Kafkasya ülkelerine ulaşmış olacaktır. Türkiye'nin üyeliği, Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve Akdeniz bölgeleriyle ilgili olarak AB'nin İyi Komşuluk Politikaları'nın daha geniş bir alana yayılmasına katkıda bulunacak ve inanırılığını arttıracaktır. Birliğin güney ve güneydoğudaki komşularına daha çok odaklanmasına katkıda bulunacaktır ki bu da AB'nin gelişmekte olan güvenlik stratejisiyle uyumludur.

Türkiye'nin Avrasya ana kıtasında sahip olduğu merkezi jeopolitik konum, Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkmış olan diğer ülkelerde ve aynı zamanda Akdeniz Havzasının güneyi ve Orta Doğu'yla ilişkisini etkin bir şekilde sokmak konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya olan AB, bu zorluklarla başa çıkmada Türkiye gibi bir yardımcıya ihtiyaç duyacaktır. (Efe ,2007)

Türkiye'nin Güney Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki rolü de önemlidir. Bu bölge 1990'larda Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı açısından ciddi sorunlara kaynaklık etmiştir. Geçtiğimiz on yıl zarfında Türkiye, Batı Balkanlarda olumlu ve yapıcı bir rol oynamıştır. AB, uzun vadeli hedefleri arasında enerji bağlamında çok önemli bir yeri olan Orta Asya'ya, hem coğrafi olarak hem de etnik ve kültürel açıdan çok yakın olan Türkiye'nin yardımı ile kolayca girebilir. AB uzun vade de enerji tedarikinin sürdürülebilirliği ve güvenliği için de Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır.

Hem Karadeniz İşbirliği kapsamında kurumsal anlamda, hem de Hazar ve Orta Doğu'daki tedarikçiler ile Batı Avrupa'daki tüketiciler arasında enerji arzı hattı olarak bölgesel işbirliğinin merkezi durumunda olan Türkiye, dünyanın enerji açısından en zengin bölgelerine sınırdaş olması nedeniyle, AB'nin enerji arzının güvenliği konusunda roller üstlenebilir. AB'nin doğal gaz talebinin 2030 yılında % 71'e çıkması beklenmektedir. Bu artış Rusya, Orta Asya, Orta Doğu ve Batı ve Kuzey Afrika'dan karşılanacaktır. Türkiye'den boru hatları ile bu talep karşılanırsa, Rusya'nın tekeli de kırılmış olur. Türkiye, AB'ye girdiğinde KEİ örgütünü kullanarak Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleriyle AB arasında siyasi diyalog forumu oluşturabilir. Türkiye aynı zaman da dünyadaki en büyük 6.daimi orduya sahip olarak askeri güç anlamında da katkı sağlayabilir.(Efe ,2007)

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'ndan günümüze kadar gelen süreçte Avrupa Birliği dış politika ve güvenlik alanında genel olarak yumuşak güce dayalı bir politika uygulamıştır. Yumuşak güç kullanımına dayalı politika, 11 Eylül saldırılarının ardından ortaya çıkan uluslar arası terörizm tehdidine karşı devam etmiş ancak sadece yumuşak güce dayalı politikanın krizlerin çözümünde yetersiz kaldığı Bosna ve Kosova'da yaşanan savaşlarda görülmüştür. Avrupa Birliği, Türkiye'nin merkezinde bulunduğu Kafkasya, Ortadoğu ve Akdeniz'i kapsayan bölgede aktif bir politika izlemeyi hedeflemektedir. (Kantörün, 2010)

Bölgede nüfuz sahibi olan Rusya ve Amerika gibi büyük güçlerden farklı olarak, Avrupa Birliği yumuşak güce dayalı politikalar geliştirerek etkili olmaya çalışmaktadır. Birlik, bu çerçevede bölge ülkeleriyle ikili ortaklık anlaşmaları imzalamıştır. 1995 yılında Akdeniz ülkeleriyle ikili ortaklık anlaşmaları imzalanarak ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Birlik, Akdeniz ülkelerinin ihtiyaçlarına göre teknik ve mali yardımlar yapmayı vaat etmiş, karşılığında da bu ülkelerden ekonomik ve siyasi alanda reformlar yapmalarını istemiştir. Böylelikle, Birliğe komşu olan bu bölgede, Birliğin güvenliği için tehdit oluşturmayacak bir barış ve istikrar ortamı kurulacaktır. 11 Eylül saldırılarının ardından Birlik, terörizmle mücadele kapsamında da yumuşak güce dayalı bir politika izlemeyi tercih etti. Birlik, terörist örgütlerin yuvalandığı ülkelere askeri müdahalede bulunmak yerine söz konusu ülkelere terörist örgütlerin doğmasına ve halk arasında destek bulmasına neden olan şartların düzeltilmesi için yardım ve teknik destek programları geliştirmiştir. (Kantörün, 2010)

Bu doğrultuda 2003 yılında Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi hazırlanmıştır. 2004 yılında ise Avrupa Komşuluk Politikası oluşturulmuştur. Komşuluk Politikası çerçevesinde Akdeniz ülkeleri Cezayir, Fas, Tunus, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Kafkas ülkeleri Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan, Avrupa ülkeleri Moldova, Belarus ve Ukrayna ile ikili eylem planları hazırlandı. Birlik, Avrupa Komşuluk politikası kapsamında söz konusu ülkelere üyelik perspektifi sunmazken; bu ülkeler eylem planı çerçevesinde yapacakları siyasi ve ekonomik reformlar karşılığında teknik ve mali yardım alacaklardı. Avrupa Birliği'nin gerek Barselona süreci gerekse Komşuluk Politikası kapsamında ilgilendiği coğrafyaya baktığımızda bölgesel aktör olarak Türkiye'nin AB'nin güvenlik politikasına önemli katkılarda bulunabileceğini söylemek mümkündür. (Kantörün, 2010)

Türkiye, istikrarsızlık potansiyeli olan Akdeniz, Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya gibi komşu bölgelerde dış politikayı etkileyecek stratejik olarak önemli bir ülkedir. AB'ye halihazırda üye olan üye devletler ile Türkiye'nin söz konusu bölgelerde birçok açıdan örtüşen, fakat bazı hallerde farklılık arz eden önemli çıkarları vardır. Büyük askeri harcamaları ve insan gücüyle Türkiye, AB'nin güvenlik ve savunma politikalarına kayda değer katkı yapabilecek maddi kapasiteye sahiptir.

Uluslararası konularda Türkiye genel olarak tutumunu AB'nin ortak dış ve güvenlik politikasıyla uyumlaştırmakla birlikte bazı hassas konularda (insan hakları vb) durum farklıdır. Bununla birlikte, Türk dış politikasının gelecekteki gelişimi Türkiye'nin özellikle silahlı kuvvetlerin, dinin ve sivil toplumun rolü alanlarında iç gelişmelerden önemli ölçüde etkileneyecektir. Türkiye nüfusu, büyüklüğü, coğrafi konumu, ekonomik güvenliği ve askeri potansiyeli'nin toplu etkisi nedeniyle farklı etki yaratabilir. (Girginer, M,2009)

Bu faktörler Türkiye'ye bölgesel ve uluslararası istikrara katkıda bulunma kapasitesi sağlamaktadır. AB'nin Türkiye'ye komşu bölgelere yönelik politikalarına ilişkin beklentiler, Türkiye'nin komşularıyla var olan ekonomik ve siyasi bağlarını da içerecek şekilde gelişecektir. Türkiye, hem kendi bölgesinde hem de NATO içerisinde modern ve büyük, etkili bir askeri güç haline gelmiştir.

Ayrıca, iç güvenlik hareketi tecrübesi olan iyi eğitim görmüş bir silahlı kuvvetlere sahiptir. Bu nokta Petersberg tipi operasyonlara katkı bakımından son derece önemlidir. Türkiye, AB'nin çıkarları bakımından kritik bölgelere bitişik bir coğrafi konumdadır. Bu konum ve Türkiye'nin NATO standartlarındaki askeri alt-yapısı ve lojistik imkanları AB askeri gücünün söz konusu bölgelere aktarılması için değerli bir ortam sağlamaktadır.

Üç tarafı denizlerle çevrili ve modern bir Deniz Kuvvetlerine sahip olan Türkiye'nin, AB'nin denizden güç aktarımı ve deniz ulaştırması güvenliği konusundaki zafiyetin giderilmesinde rol alabilecek konumdadır. Türkiye'nin üyeliği perspektifi kapsamında yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, AB'ye üye olmasının AB'ye sağlayacağı faydaları, yaratacağı sorunlardan çok daha fazladır. Bu yönüyle özellikle AGSP alanında Türkiye'nin eli güçlüdür. Türkiye, mevcut ve olası kriz noktalarının tam merkezindeki konumu, büyük konvansiyonel askeri gücü, pek çok aktörce muhatap kabul edilen ve saygı gören diplomasisi ve kendi rızası hilafına uygulanacak politikalara göstereceği direncin etkinliği ile AGSP'nin olmazsa olmaz bir parçasıdır. (Girginer, M.2009)

7- Sonuç

İki kutuplu sistemin çözülmesiyle birlikte uluslar arası sistemde meydana gelen teorik ve pratik değişimler, AB'nin AGSP kapsamında geliştirdiği projesini zorunlu kılmaktadır. BAB'dan AGSP'ye uzanan süreçte AB ülkelerinin bu konudaki hassasiyetleri ve kararlılıkları göze çarpmaktadır. 1997 Amsterdam Zirvesiyle BAB'ın AB çatısına entegre edilip yerini AGSP'ye bırakması bu kararlılığın dışa vurumudur. 450 milyon nüfusu, tek parası, dünyada ki en büyük ticari blok olması, dünyadaki en büyük insani yardım ve kalkınma yardımları sağlayan bir güç olarak, dış politikasında çoğunlukla askeri olmayan araçları kullandığı için "sivil güç" olarak adlandırılan AB, bu niteliğinden hızla sıyrılma ve global bir oyuncu olma çabası içerisine girmiştir. Ortak güvenlik, savunma ve dış politika sistemi geliştirme bağlamında gerçekleştirilen açılımların önemi çok fazladır. AB'nin güvenlik modeli olarak şekillenişinde başından beri yer alan Türkiye'nin son yıllarda

söz konusu oluşumların dışında değerlendirilmesi AB'nin AGSP alanında zafiyetine yol açacak kapasitededir. AB, NATO'dan bağımsız olarak müdahale etmek istediği kriz bölgelerinde Türkiye'nin oynayacağı rolü göz önünde bulundurup yeni konjonktüre göre bir eylem planı hazırlamalıdır. Zira AB; Türkiye'yi tamamen dışlamaktan da çekinmektedir.

Türkiye, AB'nin sadece yumuşak gücüne değil aynı zamanda sert gücüne de katkılar yapabilecek bir ülkedir. Türkiye'nin yaptığı katkı, kara, deniz ve hava gücü toplamı, Fransa, Almanya ve İngiltere'den sonra dördüncü büyüklüktedir. NATO üyeliği, jeopolitik konumuyla Türkiye, AB'nin vazgeçemeyeceği bölgesel bir aktördür.

Extended Summary

Köln, Helsinki, Feira, Nice and Laeken summits are important turning points which started with the Amsterdam Agreement in the framework of the security policies at the end of the cold war. When the developments of the EU in the AGSP are taken into account, the severity of the mentioned Project is realized. When it is thought from the reel-politic framework, the AGSP doesn't have the capacity and sufficiency in order to be an alternative to NATO for short and long term.

It is certain that the USA won't allow this competition. Even if the NATO dominance will continue, we shouldn't expect the EU to be stable in the common security and foreign policies development. The global developments after 11 September oblige the EU to exert effort for this subject. To develop the AGSP is a must in order to interfere the instabilities and crisis. Indeed, it can be said that the common foreign and security policies, can develop the EU in terms of collaborating and being an important power at a global and regional level. AGSP is both a process for the European integration and a Project including a common strategic culture.

Since there are conflict risks at the regional level, security seeking between the international organizations and new cooperation efforts are indispensable. Because of this, the European Union started to create its own security and defence policies. The European Security and Defence Policy (AGSP) first came to the fore in 1992 with the Maastricht Agreement. The opinion about acting commonly on the defence subjects dates back. With the end of the cold war the AGSP has changes and gained its last form. We have to think the AGSP as an independent security and defence policy of the European Union. The European Security and Defence policy is an useperable part of the Common Foreign Policy. We can also see the AGSP as a policy which aims not to decrease the dependency of the European Union to the USA. The authority of the EU in the common foreign and security policy includes all the subjects of the policy and of the union. The common foreign and security policy has specific rules and procedures. The common security and defence policy provides operational capacity based on civil and military opportunities to the EU policies. EU, can use these opportunities for the duties except the EU borders in order to strenghten the international security, prevent conflicts, and provide peace.

Turkey can contribute to AGSP by armament, man power and its geographic location. But the European Security and Defence Policy didn't gave the expected results. Although the Common Security and Defence Policy has been strenghten as an institutional capacity, the political will deficiency in Europe about creating and conducting a common policy couldn't be exceeded. The EU which is an important actor in the economy at the international level, couldn't reflect its power on the foreign policy, security and defence areas.

Kaynakça

ALKOÇ, P. (2008). Avrupa güvenliğinde Türkiye'nin değişen konumu; AGSP ve Türkiyeç (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi). Başkent Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AKÇADAĞ, E. (2010). NATO ve AB: Ortaklar mı, Rakipler mi?. Bilge Adam Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları. İstanbul.

AKÇAY, E. (2011). AB'nin tarihsel gelişimi ve ortak dış ve güvenlik politikası. Süleyman Demirel Üniv, Vizyoner *Dergisi*, Isparta, s.215.

ÇAYHAN E. (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye. *Akdeniz Üniv.İ.İ.B.F Dergisi*, Antalya, s3.

DEMİRDÖĞEN Ü. (2002). Nice Zirvesi sonrasında AGSP ve Türkiye. *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi*.İstanbul.

DOĞAN, N. (2003). Avrupa güvenliğinde son gelişmeler ve Türkiye; Güvenlik ve savunma endişeleri açısından Türkiye'nin AB üyeliğinin önemi. *İ.Ü.Siy. Bil.Fak.Dergisi*, No:29.İstanbul.

EFE, H.(2003). AB'nin gelişen güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye",Gazi Üniv.İ.İ.B.F Dergisi.Ankara.

GENÇ M, & Özdal B.(2005). Avrupa güvenlik ve savunma politikası'nın Türkiye-AB ilişkisine etkisi, Alfa Akademik Yayınları.

GİRGİNER, M.C. (2009). Nato-AB ilişkileri bağlamında Türk dış politikası karar alma sürecinin analizi. (Basılmamış Doktora Tezi). İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

KANTÖRÜN, U. (2010). AB'nin Güvenlik Politikasında Türkiye'nin Rolü. Bilge Adam Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları. İstanbul.

ÖZLEM, K.. (2005). Avrupa'da güvenlik politikalarının oluşum süreci ve NATO-AB-Türkiye ilişkileri açısından analizi. Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi. Ankara .

STRATEJİK Araştırmalar Enstitüsü Yayınları.(2010). NATO'nun yeni güvenlik stratejisi ve Türkiye"

TANGÖR, B. (2008). Avrupa Birliği'nin güncel sorunları ve gelişmeler. Seçkin yayınları. Ankara.

TANGÖR.B.Candan T, Göçmen İ, Tezcan EÖzcan M. (2012). Avrupa birliği tarihçe,teoriler,kurumlar ve politikalar. Seçkin yayınları, Ankara. 579-583

TUĞTAN M.A,Özdemir D, Talu N,Semerci P..... (2011). Avrupa Birliği'ne giriş,tarih,kurumlar ve politikalar. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,İstanbul.257-275

T.C GENEL KURMAY BAŞKANLIĞI.(2004) "Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri" Sempozyumu Bildirileri Kitabı ,Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Yayınları.Ankara.

ZHUSSIPBEK, Galym.(2009). Avrupa güvenlik ve savunma politikası'nın tanımı ve düşünsel arka planı,Uluslararası Hukuk ve Politika Yayınları.cilt:9